

Józef Pochwat MS¹

Międzypakonne Formacyjne

Studium Teologiczne w Krakowie

Chrzest w alegorycznej interpretacji Ksiąg Rodzaju i Wyjścia w homiliach św. Cezarego z Arles

Streszczenie

Święty Cezary z Arles (470–543) to wielki kaznodzieja, duszpasterz, organizator życia kościelnego i monastycznego w Galii. Pozostawił po sobie dzieła, które nie straciły nic ze swych walorów do dnia dzisiejszego. Kazania Cezarego do Ksiąg Rodzaju i Wyjścia, wygłoszone w czasie Wielkiego Postu, przywołują liczne figury chrztu, gdzie nacisk położony jest na tajemnicę krzyża. Było to nauczanie chrzcielne skierowane zarówno do ówczesnych katechumenów, jak również do całego ludu chrześcijańskiego przygotowującego się do celebracji Wielkanocy. Chrzest nie powinni ponownie popadać w grzech po chrzcie, ponieważ mogliby się stać jeszcze gorsi niż byli przedtem. Chrzest zmył wszystkie grzechy i napełnił człowieka wszelkimi dobrami, wyrasta bowiem z krzyża, z dzieła zbawczego Chrystusa.

Słowa kluczowe: chrzest, Chrystus, grzech, woda, krzyż, alegoria

---

¹ Józef Pochwat MS (ORCID: 0000-0003-4952-6137) – ur. w 1960 roku, kapłan od 1986 roku, dr hab., absolwent patrologii w Instytucie Teologii Dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Autor publikacji naukowych, popularnonaukowych, tłumacz, wykładowca, kapelan Siostr Matki Bożej Miłosierdzia w Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach. Ostatnio wydał: *Spowiedź i kierownictwo duchowe w pismach św. Faustyny* (Kraków 2018); *Pelagiusz, Komentarz do Listów św. Pawła*, przeł. ks. F. Czarnota, ks. J. Pochwat MS, wstęp: ks. J. Pochwat MS, *Pelagiusz na tle epoki*, red. naukowa i rewizja tłum. ks. A. Baron, ks. J. Pochwat MS, Kraków 2019; *Rekolekcje ze św. Faustyną* (Kraków 2020); *A Retreat with St. Faustina* (Cracow 2020); *Retiro con Santa Faustina* (Cracovia 2020); *Exerzitien mit der Hl. Faustyna* (Krakau 2020); *Retraite avec sainte Faustine* (Cracovie 2020); *Jezus zaufał Faustynie* (Kraków 2020). Email: jotpe67@wp.pl.

Summary

Baptism in an Allegorical Interpretation of Genesis and Exodus in the Preaching of Caesarius of Arles

St. Caesarius of Arles (470-543) is known as a great preacher, pastor, organizer of church and monastic life in Gaul. He left writings, which are still of importance to us today. The Caesarius' sermons on Genesis and Exodus preached during Lent, call to mind numerous images of baptism where the stress is set on the mystery of the cross. That teaching on Baptism was addressed to catechumens but also to the Christian community preparing to celebrate Easter. After baptism, Christians should not be falling into sin because by doing this they could become even worse than they were before. Baptism washed away all sins and filled a man with all goods as it outgrows from the Cross, the saving act of Christ.

Keywords: baptism, Christ, sin, water, cross, allegory

Do roku 1942 św. Cezary z Arles był postacią prawie nieznaną. Mrówcza praca badawcza Germaina Morina, pozwoliła odkryć osobę i dzieło genialnego kaznodziei z pierwszej połowy VI wieku. Wiemy, że Cezary urodził się w 470 roku w Cabillonensis, obecnie Chalon-sur-Saône, prawdopodobnie w rodzinie o rzymskim rodowodzie i już chrześcijańskiej. Młodość spędził w klasztorze na jednej z Wysp Leryńskich², później z powodu słabego stanu zdrowia udał się do Arles. Otrzymał święcenia kapłańskie, a następnie biskupie. Na tym stanowisku pozostał Cezary czterdzieści lat, od 503 roku do swojej śmierci ok. 543 roku³. Cezary założył klasztor pod wezwaniem św. Jana. Podczas rządów biskupa Cezarego odbyło się aż 6 synodów (Agde 506, Arles 524, Carpentras 527, Orange 529, Vaison 529, Marseille 533), co świadczy o tym, że był świetnym organizatorem życia kościelnego⁴.

---

² Wyspy Leryńskie (Îles de Lérins), archipelag czterech wysp położony na Morzu Liguryjskim.

³ Lub 542, co do roku śmierci Świętego, nie ma jednomyślności u badaczy.

⁴ Odnośnie do danych biograficznych św. Cezarego z Arles zob. np.: M.-J. Delage, *Introduction*, w: Césaire d'Arles, *Sermons au peuple*, Paris 1971, s. 13–214 (Sources Chrétiennes [dalej: Sch], 175); A. Żurek, *Cezary z Arles*, Kraków 2003; J. Pochwat MS, *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, Kraków 2008, s. 7–24; Cyprian, Firmin, Wiwencjusz, Messjan, Stefan, *Żywoć Cezarego z Arles*, przeł. A. Strzelecka, oprac. P. Wygralak, Poznań 2008 (Pisma Ojców Kościoła [dalej: POK], 32); J. Pochwat MS, *Św. Cezary z Arles i jego czasy*, w: *Św. Cezary z Arles, Kazania do ludu* (1–80), przekł. kazań 1–55 (S. Ryznar), przekł.

Cezary jako gorliwy duszpasterz niestrudzenie głosił kazania, których do dzisiaj zachowało się 238⁵. Napisał trzy, raczej skromnych rozmiarów, traktaty teologiczne: *De Mysterio Sanctae Trinitatis*, *Breviarium adversus haereticos*, *De gratia*⁶. Zarówno kazania, jak i traktaty oraz *Expositio in Apocalypsim*⁷ zawierają zasadniczo odpowiedzi na problemy, jakimi żyli chrześcijanie w pierwszej połowie VI wieku w Galii⁸. Studium nad tym dorobkiem Biskupa Arles zaowocowało w ponad 40 krajach wydaniem wielu ciekawych prac, pozwalających lepiej zrozumieć Kościół w wieku VI w Galii – dzisiejszej Francji. Episkopat Francji w roku 2017 zwrócił się do Watykanu z prośbą o poszerzenie kultu św. Cezarego z Arles na cały Kościół katolicki⁹. Dnia 6 października 2018 roku tenże episkopat podjął merytoryczne starania o włączenie św. Cezarego z Arles w poczet doktorów Kościoła katolickiego.

---

kazań 56–80 (J. Pochwat MS), Kraków 2011, s. 7–21 (Źródła Myśli Teologicznej [dalej: ŻMT], 57); bibliografia s. 23–32.

⁵ Zob. J. Pochwat MS, *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, Kraków 2008, s. 1–16.

⁶ Cezary z Arles, *Pisma dogmatyczne i egzegetyczne*, przeł. A. Strzelecka, oprac. P. Wygralak, Poznań 2004 (POK 29).

⁷ Cezary z Arles, *Homilie do Księgi Rodzaju. Objasnienie Apokalipsy św. Jana*, oprac. A. Żurek, Kraków 2002, s. 85–167 (Biblioteka Ojców Kościoła [dalej: BOK], 17); Cezary z Arles, *Pisma dogmatyczne i egzegetyczne*, przeł. A. Strzelecka, oprac. P. Wygralak, Poznań 2004, s. 93–191 (POK 29).

⁸ Por. J. Pochwat, *Obraz społeczeństwa Galii pierwszej połowy VI wieku. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, w: *Fructus Spiritus est Caritas*, Księga Jubileuszowa ofiarowana Ks. Prof. F. Drączkowskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, czterdziestopięcioletnia święceń kapłańskich i trzydziestopięcioletnia pracy naukowej, red. M. Wysocki, Lublin 2011, s. 315–333; J. Pochwat, *Św. Cezary z Arles i jego czasy*, w: *Św. Cezary z Arles, Kazania do ludu* (1–80), tłum. S. Ryznar (1–55), J. Pochwat (56–80); Wstęp pt. *Św. Cezary z Arles i jego czasy*, J. Pochwat, Kraków 2011, s. 5–21, bibliografia s. 23–32 (ŻMT 57); J. Pochwat, *Św. Cezary z Arles, jako nauczyciel modlitwy, na podstawie jego „Kazań do ludu”*, w: *Przez Maryję ku Wcielonemu Słowu*, red. J. Kręcidło, Kraków 2012, s. 73–97 (Studia Salettensia [dalej: StS], 5); J. Pochwat, *Dzień Pański w nauczaniu św. Cezarego z Arles w świetle jego „Kazań do ludu”*, „Vox Patrum (dalej: VoxP)” 33/60 (2013), s. 245–262; J. Pochwat, *Konsekwencje chrztu według św. Cezarego z Arles*, w: *Chrzest w teologicznej refleksji Ojców Kościoła*, Poznań 2016, s. 77–94 (Teologia Patrystyczna [dalej: TPatr], 13).

⁹ Do tej pory św. Cezary z Arles czczony był lokalnie w kilku diecezjach we Francji.

Temat chrztu jest ważny i poświęcono mu wiele uwagi na przestrzeni wieków¹⁰. Są jednak tylko dwie osobne prace o chrzcie¹¹ w nauczaniu św. Cezarego z Arles. Niniejszy artykuł stanowi próbę poszerzenia spojrzenia na to zagadnienie, na podstawie analizy merytorycznej zbioru jego *Kazań o Piśmie Świętym* dotyczących Ksiąg Rodzaju i Wyjścia¹². Wiadomo, że w Starym Testamencie nie ma wprost mowy o chrzcie. O nim mówi dopiero Nowy Testament. Jednakże dzięki nierozzerwalnej jedności obu Testamentów i alegorii, św. Cezary wykazał, że i w Starym Testamencie jest mowa o chrzcie.

Jego nauka na ten temat została ujęta w trzech punktach: 1. Chrzt w wyjściu Abrahama z Ur i Mojżesza z Egiptu, 2. Woda chrztu, 3. Godność chrześcijanina.

W VI wieku kandydatów do chrztu zgłaszano na początku Wielkiego Postu, natomiast udzielano go w Wigilę Paschalną. Na końcu kazania 84, Cezary przypomina rodzicom, którzy będą chrzcili swego syna lub córkę w czasie nocy paschalnej, o obowiązku przyjścia w wigilię rozpoczynającą Wielki Post:

Proszę was, aby każdy, kto pragnie chrztu swego syna lub niewolnika, niech nie zwleka z ofiarowaniem go w kościele, bo nie jest rzeczą słuszną, by sprawa uważana za tak wielką i wspaniałą była zaniedbywana lub odłożona na później, niż należy. Obawiam się, że niektóre kobiety zwlekają z ofiarowaniem swoich niemowląt [dzieci], bo lekceważą przyjście z nimi na czuwania. Wierzmy w to z całą mocą,

---

¹⁰ Poczynając od *Didache* z drugiej połowy I wieku chrześcijaństwa, aż po dzisiejsze czasy (Vaticanum II).

¹¹ Artykuł, w którym autorka nawiązuje do chrztu w ujęciu św. Cezarego na podstawie kazań 124–130, por. J. Dybczyńska, *Egzegeza alegoryczna w kazaniach Cezarego z Arles jako narzędzie głoszenia słowa Bożego*, Poznań 2009, s. 132–133, 136–138 (TPatr 6); 140 oraz J. Pochwat MS, *Konsekwencje chrztu według św. Cezarego z Arles*, Poznań 2016, s. 77–94 (TPatr 13). Sakrament chrztu w nauczaniu Cezarego, to ważna część jego duszpasterskiej troski, por. T. Kołosowski, *Sakramenty w nauczaniu i praktyce duszpasterskiej biskupa Cezarego z Arles*, „Seminare” 16 (2000), s. 450–457.

¹² Césaire d'Arles, *Sermons sur L'Écriture* (81–105), t. 1, Texte critique par G. Morin (CCL). Introduction, traduction et notes par Joël Courreau, Paris 2000 (Sch 447). Tłumaczenie homilii Rdz i Wj jest moim własnym, mimo że istnieją już przekłady do Rdz, por. *Kazania o Piśmie Świętym* (81–93) i o *Apokalipsie św. Jana*, przeł., wstęp i oprac., A. Żurek, Kraków 2002; *Wykład Objawienia Świętego Jana*, w: Cezary z Arles, *Pisma dogmatyczne i egzegetyczne*, przeł. A. Strzelecka, wstęp i oprac. P. Wygralak, Poznań 2004, s. 93–191 (POK 29).

że ci, którzy po rozpoczęciu Wielkiego Postu zechcą je ofiarować jako kandydatów do chrztu i z nimi sumiennie chodzić na czuwania: ich dzieci otrzymają sakrament chrztu w należyty sposób, a one same otrzymają odpuszczenie grzechów z pomocą naszego Pana Jezusa Chrystusa¹³.

1. Symbol chrztu w wyjściu Abrahama z Ur i Mojżesza z Egiptu

Powołanie Abrahama komentowało przed Cezarym wielu autorów na Zachodzie, jak Ambroży (†397), Hieronim (†419), Jan Kasjan (†435). Oni, podobnie jak Cezary, dostrzegali w wyjściu Abrahama ze swej ojczyzny symbolikę nawrócenia i chrztu¹⁴. Jednakże Cezary z Arles jeszcze wyraźniej niż oni położył w tym wydarzeniu nacisk na symbol chrztu. Dlatego podaje tutaj katechezę chrzcielną, komentując rozdział 12 Księgi Rodzaju:

„Opuść”, mówi Pan, „twoją ziemię, twoją rodzinę i dom swego ojca”. To wszystko, bracia, dokonało się w nas poprzez sakrament chrztu: równocześnie w to wierzymy i doświadczamy tego. Nasza ziemia to nasze ciało; wychodzimy z naszej ziemi, kiedy opuszczamy cielesne przyzwyczajenia, a koncentrujemy na śladach Chrystusa. Czyż nie wydaje ci się, że szczęśliwie opuszcza ziemię, to znaczy samego siebie, ten, kto z pyszałka staje się pokornym, ze złośnika cierpliwym, z rozpustnika czystym, ze skąpca szczodrym, z zazdrośnika życzliwym, z okrutnika łagodnym?¹⁵

Cezary chętnie używa antytezy wady–cnoty i często doradza postępowanie duchowe poprzez to, że przeciwne leczy się przeciwnym: *contrariis solent sanari contraria*. Dalej naucza, w następujący sposób:

Tak, bracia, opuszcza szczęśliwie swą ziemię ten, który w ten sposób się zmienił z miłości do Boga. Zresztą nawet w zwykłej rozmowie mamy taki zwyczaj wyrażania się o jakimś złym człowieku, który nagle zaczyna czynić dobro, czyż nie mówimy o nim: „opuścił samego siebie?”. I mamy rację, kiedy mówimy, że opuścił samego siebie ten, który znajduje rozkosz w cnotach po odrzuceniu wad¹⁶.

---

¹³ Cezary z Arles, *Sermo* 84, 6, s. 138 (Sch 447).

¹⁴ Właśnie tak odnosił wyjście Abrahama Orygenes, a następnie Hieronim, tłumacząc jego homilie. Cezary sięga po znaną już wykładnię, por. Origenes, Hieronymus Stridonensis, *Translatio XXXIX Homiliarum*, PL 26, 0269C (auctor 340–420).

¹⁵ Cezary z Arles, *Sermo* 81, 1, s. 90 (Sch 447).

¹⁶ Cezary z Arles, *Sermo* 81, 1, s. 90 (Sch 447).

Różnica pomiędzy cnotą a wadą jest zasadnicza. Cnota jest źródłem życia, wada źródłem śmierci. Podobnie rzecz się ma, gdy porównujemy życie człowieka przed chrztem, do życia po chrzcie. Antyteza jest pomiędzy śmiercią a życiem. Cezary pisze:

„Opuść”, mówi „Pan, twoją ziemię”. Nasza ziemia, to znaczy nasze ciało, było przed chrztem ziemią umierających, ale przez chrzest stało się ziemią żyjących. To o tej ziemi wspomina psalmista, kiedy mówi: „Wierzę, że zobaczę dobra Pana w ziemi żyjących” (Ps 26, 13). Zatem przez chrzest staliśmy się ziemią żyjących, a nie umierających, to znaczy cnot, a nie grzechów, jak powiedziałem. Trzeba jeszcze, byśmy po otrzymaniu chrztu nie wracali do bagna grzechu i gdy już staniemy się ziemią żyjących, byśmy nie czynili rozpustnych czynów śmierci, zasługujących na karę¹⁷.

Wezwanie Boga skierowane do Abrahama, aby wyszedł, to pierwsza część Jego zamysłu, bowiem: „Pan mówi: «I wejdź do ziemi, którą ci wskażę». Jest rzeczą pewną, że wchodzimy z radością do ziemi, którą Bóg nam wskazał, wówczas, gdy wypędzimy z Jego pomocą, najpierw z naszej ziemi, to znaczy z naszego ciała, wady i grzechy”¹⁸. Cezary poucza swoich słuchaczy¹⁹ o tym, że łaska usprawiedliwienia nie polega tylko na odpuszczeniu grzechów, jest ona także pomocą, aby więcej ich nie popełniać. Dlatego Kaznodzieja mówi:

„Opuść”, powiedziano, „twoją rodzinę”. Przez tę rodzinę rozumie się wady i grzechy, które rodzą się po części z nami i od dzieciństwa pomnażają się oraz karmią złymi czynkami. Opuszczamy więc naszą rodzinę, kiedy przez łaskę chrztu jesteście uwolnieni od wszystkich grzechów i wszystkich wad; trzeba jeszcze, byśmy z pomocą Boga pracowali tyle, ile możemy, by odrzucić wady i wypełnić się cnotami.

---

¹⁷ Cezary z Arles, *Sermo* 81, 1, s. 90–92 (Sch 447).

¹⁸ Cezary z Arles, *Sermo* 81, 1, s. 92 (Sch 447).

¹⁹ Odnośnie audytorium Cezarego z Arles, zob. A. Guriewicz, *Problemy średniowiecznej kultury ludowej*, tłum. Z. Dobrzyniecki, Warszawa 1987 (szczególnie rozdz. I), s. 15–67; E. Staniula, *Chrześcijaństwo do których przemawiał św. Cezary z Arles* (wstęp), w: Św. Cezary z Arles, *Kazania*, Warszawa 1989, s. 5–15 (PSP 52); T. Kołosowski, *Przepowiadanie wiary w środowisku wiejskim w kazaniach św. Cezarego z Arles*, w: *Ewangelizacja w epoce patrystycznej*, red. F. Drączkowski, J. Pałucki, Lublin 1994, s. 39–60; A. Żurek, *Formacja intelektualno-ascetyczna duchowieństwa w V–VI wieku w Galii na podstawie pism św. Cezarego z Arles*, *VoxP* 13–15 (1993–1995) nr 24–29, s. 173–180; J. Grzywaczewski, *Pogłębienie wiedzy religijnej jako obowiązek chrześcijanina według Cezarego z Arles*, „Roczniki Humanistyczne” [dalej: RH] 44 (1996) nr 3, s. 249–260; P. Wygrałak, *Formacja biblijna w duszpasterstwie VI wieku na przykładzie działalności św. Cezarego z Arles*, „Biblia i Ekumenizm” 3 (2006), s. 111–124.

Ponieważ jeśli uwolnieni z całego zła poprzez chrzest, chcemy być leniwi i obojętni, obawiam się, by nie dokonano się w nas to, co zostało napisane w Ewangelii: „Kiedy duch nieczysty wyjdzie z człowieka, błąka się po miejscach bezwodnych i szuka odpoczynku, którego nie znajduje. Skoro później wraca, zastaje swój dom pusty, przyprowadza z sobą siedem innych duchów, gorszych od siebie i późniejszy stan tego człowieka będzie gorszy, niż poprzedni” (Łk 11, 24–26). Tak więc opuszczamy nasze rodziny, to znaczy nasze grzechy i wady w taki sposób, by nigdy już nie chciały wracać do tego zła, niczym pies do swych wymiocin²⁰.

Według Cezarego, rodzina Abrahama wyobraża także wady, które są tak ściśle związane z człowiekiem od urodzenia, „jak bliska rodzina lub pokrewieństwo natury”. Oznacza to, że biskup Arles liczy się z konsekwencjami, jakie wynikają z grzechu pierwszych ludzi, o którym mówimy dzisiaj grzech pierworodny. Należy też zauważyć, że Cezary przypomina o konieczności łaski – widać w tym jego troskę o zwalczanie błędu semipelagianizmu. Podkreśla jeszcze nieodzowność współpracy człowieka w dziele zbawienia. Biskup Arles posługując się cytatem w Ewangelii według św. Łukasza (11, 24–26), podaje go chrześcijanom, jako rodzaj groźby i napomnienia w kontekście ich nawrócenia uczynionego przez chrzest albo przez pokutę. Z naciskiem przypomina zwłaszcza ten fakt, że chrzest ich uwolnił (*vacuati, evacuati, liberati*) z wszelkiego zła i nappełnił (*repleti*) wszelkimi dobrami.

Rozumowanie Cezarego jest logiczne, dlatego wykazuje, że przed chrztem diabeł był ojcem ludzi. Kontynuując rozważanie o wyjściu Abrahama, pisze:

„Opuść”, powiada, „dom swego ojca”. Także to, bracia najdrożsi, powinniśmy zrozumieć duchowo. Naszym ojcem, przed łaską Chrystusa, był diabeł; Pan oskarża o to w Ewangelii Żydów, kiedy mówi: „Wy z ojca diabła pochodzicie i chcecie wypełniać pragnienia waszego ojca”. Powiedział więc, że ojcem ludzi jest diabeł, nie dlatego, że z niego się rodzą, ale ponieważ naśladują jego niegodziwość, nie dlatego, że mogli się z niego narodzić, ale ponieważ chcieli go naśladować. O tym, że wcześniej naszym ojcem był diabeł, wspomina psalmista, mówiący do Kościoła w imieniu Boga: „Połuchaj, córko, spójrz i nadstaw twego ucha, i zapomnij o twym ludzie i o domu twego ojca” (Ps 44, 11). Zważcie bracia na to, co powiedział: Posłuchaj, mówi, córko. Ten, kto mówi: „Posłuchaj, córko”, na pewno jest ojcem. A kiedy mówi: „Zapomnij o twym ludzie i domu twego ojca”, na pewno napomina, że należy opuścić ojca. Jesteśmy zatem zaproszeni przez Boga Ojca, aby poprzez

²⁰ Cezary z Arles, *Sermo* 81, 2, s. 92–94 (Sch 447).

błogosławioną i szczęśliwą wymianę opuścić diabła [naszego] ojca. Opuszczamy diabła naszego ojca, gdy z pomocą Bożą staramy się zawsze unikać lub uciekać przed jego przebiegłością i nieprawością²¹.

Święty Cezary ukazał ojcostwo diabła przed chrztem nie tylko w odniesieniu do jednego chrześcijanina, ale także w wymiarze społecznym w odniesieniu do całego Kościoła:

Mojżesz, urodzony z żydowskiej kobiety, został adoptowany przez córkę faraona. Córka faraona, która wyszła z domu i poszła się umyć w wodzie, symbolizuje Kościół. Faraona uważa się za symbol diabła; jego córka, jak powiedziałem, przedstawia Kościół. To, że jej ojciec był najpierw diabłem, mówi Pan w Ewangelii, mówiąc do Żydów: „Macie diabła za ojca” (J 8, 44). Mieliśmy więc diabła za ojca nie rodząc się z niego, ale naśladowując jego złe uczynki. Córka faraona wyszła więc z domu swego ojca i, mimo że miała ojca bezbożnika, prorok jej powiedział: „Posłuchaj, córko i popatrz; zapomnij swój lud i dom swego ojca” (Ps 45, 11). Ten, kto mówi posłuchaj córko, jest ojcem, a ten, którego każe się zapomnieć, jest, mimo to, nazywany ojcem; w ten sposób Bóg Ojciec każe jej opuścić swego ojca, diabła. Więc to ten Kościół wyszedł z domu swego ojca diabła i pospieszył do wody, tzn. wody chrztu, by obmyć się z grzechów, które popełnił w domu swego ojca. Natychmiast zasłużyła na uczucie miłosierdzia i przyjęła Mojżesza wrzuconego przez rodziców do rzeki. Mojżesz był porzucony przez matkę, a znaleziony i przyjęty przez córkę faraona; Chrystus nasz Pan był też odrzucony przez Synagogę, z której się urodził, a znaleziony i przyjęty przez Kościół²².

Biskup jasno podkreśla, że przyjęcie Chrystusa (chrzest) oddala od Synagogi, a wprowadza do wspólnoty Kościoła.

Kaznodzieja, będąc doświadczonym znawcą życia duchowego, poucza wiernych o tym, że diabeł kusi chrześcijan zawsze, ale najbardziej przed Wielkanocą²³:

To właśnie w tych dniach, przykładem diabła i jego aniołów, król faraon i lud Egipcjan prześladowali dzieci Izraela i wycieńczając je pracą przy glinie i ceglach, doprowadzali je do goryczy; tak samo obecnie, gdy zbliżają się święta Wielkanocne,

---

²¹ Cezary z Arles, *Sermo* 81, 3, s. 94–96 (SCh 447).

²² Cezary z Arles, *Sermo* 95, 1, s. 266–268 (SCh 447).

²³ Jan Kasjan również uważał, że ataki demonów na mnichów w czasie wielkiego postu są zdwojone, por. Jan Kasjan, *Rozmowy z Ojcami*, 21, 28, przeł. i oprac. A. Wilczyński, wstępny M. Sheridan, S. Hiżycki, Tyniec 2017, s. 235–236 (Źródła Monastyczne [dalej: ŻrMon], 80). O oddziaływaniu demonów na ludzi zob. J. Pochwat MS, „*Misterium iniquitatis*”. *Studium tajemnicy nieprawości w dziełach Jana Kasjana (360–435)*, Kraków 2012, s. 115–126.

diabeł, widząc ze smutkiem, że prawdziwi Izraelici – ci, którzy będą ochrzczeni – opuszczają jego armię i jego moc, ma zwyczaj wysyłać im coraz cięższe utrapienia i coraz cięższe okazje do upadku. Ale my, jeśli naśladujemy Mojżesza, to znaczy, jeśli słuchamy chętnie Prawa i odrzucamy patrzenie wstecz i żałowanie Egiptu, gdy faraon jest już pochłonięty, jesteśmy uwolnieni z jego mocy i jego służby przez sakrament chrztu, jak przez przejście przez Morze Czerwone²⁴.

Według Cezarego, diabeł atakuje ludzi dobrych, gdyż ci nie są jego przyjaciółmi:

Diabeł i jego aniołowie nie przestają dręczyć i niepokoić chrześcijan wiernych i oddających się dobremu dziełom. Jednakże, bracia, diabeł prześladowuje tylko dobrych, bo źli, rozpustni, chciwi i pyszni nie są prześladowani przez diabła; oni są jego przyjaciółmi i zawsze wypełniają jego wolę. Nie tylko ich nie prześladowuje, lecz używa ich do prześladowania innych (...); krótko mówiąc, prześladowuje dobrych za pomocą złych²⁵.

Cezary, jak dobry ojciec zatroskany o dobro swych dzieci, nawoływał, by po chrzcie nie wracać do dawnych wad i grzechów:

To znaczy cielesnego sposobu życia, jak i opuszczenia naszej rodziny, to znaczy porzucenia wad i grzechów oraz ucieczki z domu ojca-diabła; zasłużyliśmy [na to] nie dzięki naszym [własnym] siłom, ale dzięki łasce Chrystusa. Przecież wierzymy, że łaska chrztu wypędziła z nas wszystkie zbrodnie i grzechy, gdy zatem później zawieramy przyjaźń z tymi samymi wadami i grzechami, dając przyzwolenie na pożądlivość i lubieżność, bez wątpienia ta przyjaźń stanie się dla nas powodem zguby²⁶.

Cezary okazuje się wnikliwym i logicznym czytelnikiem Pisma Świętego. Komentując wyjście Abrahama z Ur i po wielu wiekach wyjście Mojżesza z niewoli egipskiej, odnosi je do chrztu. Chrzest bowiem jest odwróceniem się od śmierci, grzechu i prowadzi do życia, do wolności. To właśnie uświadamia Biskup swoim wiernym.

---

²⁴ Cezary z Arles, *Sermo* 98, 1, s. 302–304 (Sch 447).

²⁵ Cezary z Arles, *Sermo* 98, 2, s. 304 (Sch 447).

²⁶ Cezary z Arles, *Sermo* 81, 4, s. 96–94 (Sch 447).

2. Woda chrztu

Cezary z Arles rozwinął typologię chrzcielną, poczynając od studni Patriarchów, bardziej niż Orygenes, który widział w tych studniach przede wszystkim doktrynę Pism Świętych. Biskup Arles zanotował: „Gdyby Kościół nie przyszedł do wody chrztu, nie byłby złączony z Chrystusem. Rebeka znalazła sługę Abrahama przy studni, a Kościół znalazł Chrystusa w sakramencie chrztu”²⁷. Cezary podprowadza swoich słuchaczy także do rozumienia chrztu, jako wydarzenia, które ma wymiar eklezjalny. Jego rozumowanie dowodzi, że zgłębianie wartości chrztu i właściwe rozumienie Kościoła idzie poprzez wtajemniczenie. Ten wymiar jest niezwykle ważny i wart jest osobnego studium. Cezary kontynuuje swoje rozważanie i pisze:

Sługa zabrał więc Rebekę i przedstawił ją Izaakowi. Znalazł ją, jest powiedziane, przy studni Przysięgi. Sługa Izaaka znalazł Rebekę przy studni i także przy studni Rebeka spotkała Izaaka osobiście. Prawdą jest, że ani Chrystus nie znajduje Kościoła, a Kościół Chrystusa, inaczej jak tylko w sakramencie chrztu. (...) Izaak poszedł na pole, by medytować, ponieważ Chrystus przyszedł na świat, by walczyć z diabłem i w sprawiedliwy sposób pokonać go, mimo, że był niesprawiedliwie przez niego zabity²⁸, by umierając zniszczyć śmierć, a zmartwychwstając udzielić życia wierzącym. I tak, jak Izaak [połączył] się cieleśnie z Rebeką, tak Chrystus złączył się duchowo z Kościołem, otrzymując w obecnym czasie drogi cenny zadatek krwi swojego Oblubieńca, by potem otrzymać w posagu Jego królestwo²⁹.

Biskup Arles wyjaśnił, dlaczego patriarchowie zawierali małżeństwa przy studniach, czyli świeżej wodzie. Ponieważ: „Trzej patriarchowie (Izaak, Jakub i Mojżesz) przedstawiali typ Pana Zbawiciela, zatem spotykają małżonki blisko źródeł lub studni, bowiem Chrystus miał odnaleźć Kościół przy wodzie chrztu”³⁰. Cezary, przywołuje trzy małżeństwa, które

---

²⁷ Cezary z Arles, *Sermo* 85, 3, s. 146 (Sch 447).

²⁸ Wyjaśnienie tego zagadnienia Cezary obszernie wyłożył w: *Kaz.* 11, 5, s. 385–397 (Sch 175), (= *Kazanie* 11, 5, s. 98–101 [ŻMT 57]). Por. także J. Rivière, *La doctrine de la Rédemption chez saint Césaire d'Arles*, „Bulletin de Littérature Ecclésiastique” (dalej: BLE) 44 (1943), s. 3–20; J. Pochwat MS., *Sprawiedliwość Boga wobec Szatana na podstawie Jedenastego kazania do ludu św. Cezarego z Arles*, „Polonia Sacra” 21 (2017) nr 4 (49), s. 167–185.

²⁹ Cezary z Arles, *Sermo* 85, 4, s. 148–150 (Sch 447).

³⁰ Cezary z Arles, *Sermo* 88, 1, s. 180–182 (Sch 447).

zawarli ślub przy wodzie: Izaaka i Rebeki, Jakuba i Racheli, Mojżesza i Sefory. Nie jest to według niego przypadkowe, że patriarchowie żenili się obok studni. Cezary podkreśla jedność Chrystusa i Kościoła, a woda ze studni oznacza chrzest.

Biskup Arles w przejściu Izraelitów przez Morze Czerwone widział symbol chrztu:

Droga trzech dni, która jest wyjściem z Egiptu, rozumie się, że jest drogą Tego, który powiedział: „Ja jestem drogą, prawdą i życiem” (J 14, 6), bo nikt nie przychodzi do Ojca, jak tylko przez Niego. On jest drogą, przez którą naród złączony z Bogiem jest wyprowadzony z Egiptu, to znaczy poza kult idoli. A przez Morze Czerwone, czerwone od krwi Chrystusa i w pewien tajemniczy sposób poświęcone, jak przez sakrament chrztu, naród Boga jest uwolniony przez zagładę faraona. I to się właśnie dzieje, bracia, kiedy chrześcijanie są zanurzani trzy razy w zbawiennej kąpeli, jak przez trzydniową drogę, kiedy symboliczni Egipcjanie, to znaczy grzechy pierwородne³¹ i grzechy obecne są, by tak powiedzieć, pochowane w Morzu Czerwonym, i kiedy dzieci Izraela, przechodzą na służbę Boga, tylko grzechy toną. I by nikt nie miał wątpliwości i nie myślał, że nie wszystkie grzechy znikają dzięki łasce chrztu, niech wie i zrozumie: tak samo, jak nie został ani jeden Egipcjanin, tak samo nie zostaje absolutnie nic z grzechów³².

Cezary jednoznacznie określa, że chrzest gładzi wszystkie grzechy, tak grzech pierwородny, jak i inne po chrzcie popełnione. Nic w tej materii nie zmieniło się w nauczaniu Kościoła do dziś. Także, gdy chodzi o trzykrotne zanurzenie w wodzie lub polanie nią w czasie obrzędu chrzcielnego³³.

Cezary z Arles ukazał swoim słuchaczom głębię rozumienia sakramentu chrztu, która zasadza się na dziele zbawczym – krzyżu Chrystusa. Do swoich słuchaczy powiedział:

---

³¹ Odnośnie liczby mnogiej *peccata originalia*, por. A.-M. Dubarle, *La pluralité des péchés héréditaires dans la traduction augustinienne*, „Revue d’Études Augustiniennes et Patristiques” (dalej: REAug) 3 (1957), s. 113–136. Autor uważa, że w tradycji wczesnego chrześcijaństwa była tendencja używania liczby mnogiej na określenie grzechu pierwородnego.

³² Cezary z Arles, *Sermo* 97, 1, s. 292 (Sch 447). To, że Morze Czerwone oznaczało sakrament chrztu, Cezary stwierdza wyraźnie także w *Kaz.* 102, 1.

³³ J. Courreau, *L’exégèse allégorique de saint Césaire*, BLE 78 (1978), s. 262; T. Kołosowski, *Sakramenty w nauczaniu i praktyce duszpasterskiej biskupa Cezarego z Arles*, „Seminare” 16 (2000), s. 13. Zob. na ten temat, A. Żurek, *Katechumen. Chrześcijanin. Wierny. Przygotowanie do chrztu i chrzest w Kościele starożytnym*, Tarnów 2017, s. 85–113.

Czyż jest coś bardziej gorzkiego dla dziecka, jak otrzymanie w ósmym dniu rany obrzezania, a dla delikatnego dziecka znieść ostrze żelaza? Doprawdy gorzki i pełen goryczy jest kielich takiego Prawa, do tego stopnia, że lud Boży – nie ten, który „był ochrzczony w Mojżeszu, w morzu i w obłoku” – ale lud chrześcijański, który był ochrzczony w Duchu i w wodzie nie może pić tej wody, tak samo, jak nie może poznać goryczy obrzezania i nie jest zdolny znosić krwi ofiar, ani zachować szabatu. Ale jeśli Bóg pokazuje drewno, które należy wrzucić do tej goryczy, by woda Prawa stała się słodka, lud chrześcijański może ją pić³⁴.

W dalszej części swego kazania, jeszcze jaśniej wyjaśni, że drewno nie jest czymś przypadkowym, ale że chodzi o drewno krzyża. Napisał:

By można było pić wodę z Mara, Bóg pokazuje drewno, które trzeba do niej wrzucić, by ten, który się napije, nie umarł i nie czuł jej goryczy. Stąd wniosek, że jeśli ktoś, bez drzewa życia, to znaczy bez misterium krzyża, bez wiary w Chrystusa, bez mądrości duchowej, chce się napić z litery Prawa, umrze z powodu nadmiernej goryczy. Apostoł Paweł wiedział o tym, kiedy mówił, że „litera zabija” (2 Kor 3, 6); to znaczy, że gorzka woda zabija, jeśli Duch nie zmienia jej w wodę słodką. Drewno jest więc rzucone do wody, by stała się słodka. To prawda, bracia, gorycz znika z wody, kiedy drzewo krzyża przyłączone jest do sakramentu chrztu³⁵.

Cezary posłużył się zestawieniem typowym dla niego, pomiędzy drzewem krzyża i sakramentem chrztu³⁶. Biskup jest konsekwentny w swoim rozumowaniu wie, że woda bez krzyża Chrystusa jest tylko zwykłą wodą, bez mocy sakramentu, a więc nie ma mocy zmywania grzechów. Dlatego, wyjaśniając dziesiątą plagę, powiedział:

Dziesiąta plaga uderza w pierworodnych. Można w nich zobaczyć równie dobrze duchy zła, jak i grzechy pierworodne³⁷; przy przyjściu Chrystusa są one zmasowane i zniesione przez misterium Krzyża i łaskę chrztu, czego mamy najlepszy dowód³⁸.

Woda chrztu rodzi nowe dzieci w Kościele. Cezary wyjaśnia, że herecyty są wprawdzie zrodzeni w Kościele, ale ponieważ nie przyjmują jego doktryny, nie noszą zaszczytnego imienia Chrystusa. Napisał:

---

³⁴ Cezary z Arles, *Sermo* 102, 1, s. 372 (SCH 447).

³⁵ Cezary z Arles, *Sermo* 102, 2, s. 374 (SCH 447).

³⁶ Podobne zestawienie znajdujemy u Tertuliana, *Adversus Iudeos*, 13, 12, s. 1387 (CCL 2); *Traité du Baptême*, 9, 2, Paris 1952, s. 78 (SCH 35).

³⁷ Por. Kaz. 97, 1.

³⁸ Cezary z Arles, *Sermo* 99, 3, s. 320 (SCH 447).

Co do nieszczęsnych heretyków, nie tak uczynili, ale jako okrutni najeźdźcy, porwijąc żonę brata, rozrywając Kościół, chcieli z bezwstydną zuchwałością, by wszyscy ci, którzy zostali spłodzeni przez sakrament chrztu, byli nazywani nie imieniem Chrystusa, ale ich. Zresztą wszyscy ci, którzy urodzili się w Kościele katolickim nazywani są chrześcijanami od imienia zmarłego, to znaczy Chrystusa, podczas, gdy u heretyków nazywa się ich albo donatystami, albo manichejczykami, albo arianami, albo fotynianami³⁹. Ale ponieważ przywódcy heretyków nie są prawowitymi małżonkami, nie imię Chrystusa, ale swoje dali ludziom⁴⁰.

Cezary zauważa, że heretycy chcieli również nosić imię Chrystusa, a nie imię któregoś z herezjarchów. Przestrzega przed taką przebiegłością, która rozmywa jasne widzenie i ocenę tak wyznawanej doktryny, jak i grupy ludzi należących czy to do Kościoła, czy do sekty.

W alegorycznej interpretacji Cezarego z Arles, woda ma głęboki wymiar duchowy i sakramentalny. Odegrała ona dużą rolę, tak przy zawieraniu małżeństw przez proroków, jak i przy przejściu przez Morze Czerwone. W nauczaniu Cezarego woda chrzcielna wprowadza ochrzczonego w zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa.

3. Godność chrześcijanina

Cezary z Arles robi wyraźne rozróżnienie pomiędzy światem pogańskim, a światem chrześcijańskim. Chrzest ma decydujące znaczenie, zmazuje grzech pierworodny i daje człowiekowi godność przybranego dziecka Bożego:

---

³⁹ Zdziwiający, że Cezary wymienia na pierwszym miejscu donatystów, schizmatyków afrykańskich z początku IV wieku pokonanych przez Augustyna i którzy nie przyjęli się w Galii w VI wieku. Pierwszymi heretykami pokonanymi przez biskupa Arles byli arianie, z którymi polemizował w licznych kazaniach i przede wszystkim w swoich dwóch traktatach trynitarnych, por. Św. Cezary z Arles, *Pisma dogmatyczne i egzegetyczne*, przeł. A. Strzelecka, wstęp P. Wygralak, Poznań 2004 (POK 29), następnie manichejczycy, których zwalczał jeszcze bardziej mocnymi słowami, por. *Kazanie 83, 7*, w: Cezary z Arles, *Homilie do Księgi Rodzaju. Objasnienie Apokalipsy św. Jana*, przeł. wstęp i oprac. A. Żurek, Kraków 2002, s. 36. Odnośnie sekty fotynian, por. *Kazanie 139, 6*, gdzie Cezary przedstawia ich, jako zaprzeczających Boskości Chrystusa, w odróżnieniu do manichejczyków zaprzeczających Jego człowieczeństwo. Ten sam sposób argumentacji przeciw heretykom jest już np. u: Atanazy, *Oratio I contra Arianos*, 3 (PG 26, 15nn).

⁴⁰ *Kaz. 96, 5*. Zob. na ten temat: S. Łach, *Księga Liczb*, Poznań–Warszawa 1970, s. 137 (Pismo Święte Starego Testamentu, 2).

Gdy Mojżesz dorósł, pojechał do odległego kraju i wziął za żonę Etiopkę⁴¹. Zważcie, bracia, iż nie jest to bez znaczenia. Ta Etiopka, którą Mojżesz wziął za żonę, należała do pogan, bo Chrystus też miał połączyć się z Kościołem pochodzącym od pogan. Mojżesz zostawia więc swój lud i w odległym regionie poślubia Etiopkę, a Chrystus, po opuszczeniu narodu żydowskiego, łączy się z Kościołem, który przyszedł z odległych regionów⁴², z tym oczywiście, o którym mówi w Psalmach: „Z krańców ziemi wołałem do ciebie” (Ps 61, 3). Posłuchaj, jak Kościół mówi w Pieśni nad pieśniami. Kościół mówi: „Jestem czarna i piękna” (Pnp 1, 5). Co znaczy jestem czarna i piękna? Czarna jestem z natury, piękna dzięki łasce; czarna przez grzech pierworodny, piękna przez sakrament⁴³ chrztu⁴⁴.

Interpretacja Cezarego jasno pokazuje różnicę, jaka istnieje pomiędzy nie ochrzczonym a ochrzczonym. Nie ochrzczony trwa w śmierci, ochrzczony zaś otrzymuje życie:

Odkrywamy, że ten obraz spełnia się także w błogosławionym Mojżeszu i w Jozu-
em: Mojżesz, najstarszy, który symbolizował naród żydowski, umiera na pustyni⁴⁵,

---

⁴¹ Por. Lb 12, 1, gdzie jest kwestia etiopskiej żony Mojżesza, Kuszytki z hebrajskiego. Kusz leżało na południe od Egiptu, ale odnosiło się także do ludów zamieszkujących tereny Arabii naprzeciw Etiopii. Wulgata interpretuje wskazując na Etiopię. Nie zgadza się to z informacją z Wj 2, 21, gdzie żona Mojżesza Sefora jest Madianitką. Więcej na ten temat, por. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, w przekł. z j. oryg. ze wstępami i komentarzami, oprac. zespół pod red. M. Petera i M. Wolniewiczza, Poznań 1982, s. 236 (Stary Testament, 1).

⁴² Małżeństwo Mojżesza z cudzoziemką jest figurą związku Chrystusa z Kościołem, por. *Quodvultdeus, Livre des promesses et des prédictions de Dieu*, vol. 1, Paris 1964, s. 257 (SCh 101). Por. Orygenes, *Homilia* 11, 2, w: Orygenes, *Homilie o Księdze Rodzaju. Homilie o Księdze Wyjścia*, Kraków 2012, s. 122–123 (ŻMT 64), twierdzi, że żona Mojżesza nie była cudzoziemką, lecz że należała do pokolenia Abrahama. W *Homélie sur le Cantique des Cantiques*, 1, 6, Paris 1953, s. 88–89 (SCh 37), Etiopka poślubiona przez Mojżesza wydaje się symbolizować pogan. Cezary zgodnie ze swoim zwyczajem kładzie większy nacisk od swoich wzorców na reputację Synagogi.

⁴³ Egzegezę Pnp 1, 5 znajdujemy jeszcze w *Kazaniu* 124, 1; spotykamy też, por. Orygenes, *Homélie sur le Cantique des Cantiques*, 1, 6, s. 87 (SCh 37). Ambroży, *Wyjaśnienie symbolu, O tajemnicach, O sakramentach*, przeł., wstęp i oprac. L. Gładyszewski, Kraków 2004, s. 59 (ŻMT 31) wyraża myśl bliską Cezarowej: *Nigra per fragilitatem conditionis humanae, decora per gratiam; nigra quia ex peccatoribus, decora fidei sacramento*. Jednakże w odróżnieniu od Ambroźego, Cezary mówi wyraźnie o grzechu pierworodnym, por. J. Pochwat MS, *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, Kraków 2008, s. 122, przyp. 31. Patrz także: Augustyn, *Objaśnienia Psalmów*, 73, 16, tłum. J. Sulowski, oprac. E. Stanuła CSsR, Warszawa 1986, s. 315–317 (PSP 39) i Grzegorz z Elwiry, *In Canticum Canticorum* 1, 25, s. 177 (CCL 69).

⁴⁴ Cezary z Arles, *Sermo* 95, 2, s. 268–270 (SCh 447).

⁴⁵ Wydaje się, że Cezary umiejscawia śmierć Mojżesza na pustyni, co nie jest całkiem ścisłe, ponieważ według Pwt 34, Mojżesz umiera w krainie Moabu, po wcześniejszym zobaczeniu

a Jozue, młodszy, otrzymuje rozkaz przejścia Jordanu z młodszym narodem. Wiemy też, że dotyczyło to całego narodu żydowskiego. Z powodu swej niewierności starsi giną na pustyni, podczas gdy młodzi wchodzą do Ziemi Obiecanej, przechodząc przez rzekę Jordan, jak przez sakrament chrztu⁴⁶.

Święty Biskup wzywa zatem swoich słuchaczy do odkrywania godności chrześcijanina. Przestrzega przed popadaniem w grzechy, które go tej godności pozbawiają:

Ty, który słuchasz, który otrzymałeś już łaskę chrztu, który byłeś zaliczony do liczby dzieci Izraela i ty, który przyjąłeś do siebie Chrystusa króla – jeśli po tym wszystkim chciałbyś się oddalić i przez chęć zysku oddać się dziełom tego świata, wykonaniu prac ziemskich i służeniu glinie, to znaczy rozwiąłości – byś rozpoznał i zrozumiał, że wznosił się w tobie nowy król, który nie zna Józefa⁴⁷.

Dlatego Cezary napominał chrześcijan, aby miejsce wad wypełnili cnotami, mówił:

Przez łaskę chrztu każdy zostaje oczyszczony z wszelkiego zła; ale potem, z pomocą Boga, musi się starać napęłnić wszelkim dobrem. (...) Dlatego odrzucając rozpustę, wprowadzajmy czystość; wyrwijając skąpstwo, sadźmy jałmużnę; gdy usunęliśmy złość i zazdrość, niech króluje miłość⁴⁸.

Ochrzczony bowiem ma w pełni służyć Bogu, a nie oddawać się na powrót w niewolę grzechu.

***

Reasumując, należy stwierdzić, że w kazaniach *Sermones de Scriptura* św. Cezary z Arles zwracał się zarówno do niewykształconych ludzi na wsi gallijskiej, jak i do wykształconego audytorium. Przejrzystość jego kazań, prosty styl, dobrze odpowiadał słuchaczom.

Kazania Cezarego do Ksiąg Rodzaju i Wyjścia zostały wygłoszone w czasie Wielkiego Postu. Liczne figury chrztu, nacisk położony na tajemnicę krzyża wskazuje, że było to nauczanie chrzcielne

---

Ziemi obiecanej. Ale dla Cezarego pustynią był obszar poza Jordanem na zewnątrz Ziemi obiecanej.

⁴⁶ Cezary z Arles, *Sermo* 104, 4, s. 404 (Sch 447).

⁴⁷ Cezary z Arles, *Sermo* 94, 3, s. 260 (Sch 447).

⁴⁸ Cezary z Arles, *Sermo* 94, 4, s. 262–264 (Sch 447).

skierowane do ówczesnych katechumenów, jak również do całego ludu chrześcijańskiego, przygotowującego się do celebracji Wielkanocy.

Cezary, komentując Pismo Świąte, używa wielu biblijnych cytatów, aby uzasadnić swoją alegoryczną egzegezę. Przytacza także cytaty Ojców, którzy byli dla niego inspiracją: Orygenes, Augustyn i Ambroży. Stwierdza, że demon był ojcem ludzi przed chrztem. Pytania rodziców Rebeki przed zawarciem jej małżeństwa były dla Cezarego prefiguracją skrutynium, którym katechumeni byli poddawani przed przyjęciem chrztu. Jakub pocałował Rachel dopiero po napojeniu jej trzody, gdyż, jak uważał, pocałunku pokoju nie można dać przed chrztem. Picie wody ze skały przed walką z Amalekitami oznaczałoby przyjęcie chrztu przed zaangażowaniem się w wojnę duchową. Deszcz, o którym mówi (Kpł 26), jest łaską chrztu. Przejście Jordanu, przed przybyciem do Ziemi Obiecanej, wskazuje na konieczność chrztu. Chrześcijanie nie powinni ponownie upadać w grzech po chrzcie, ponieważ mogliby się stać jeszcze gorsi niż byli przedtem. Chrzest zmył wszystkie grzechy i napełnił człowieka wszelkimi dobrami, wyrasta bowiem z krzyża, z dzieła zbawczego Chrystusa.

Cezary, biskup miasta, które zamieszkiwała wpływowa społeczność żydowska, obawiał się jej oddziaływania na chrześcijan. Jednym z celów, które realizuje w swojej alegorycznej egzezie, było ukazanie chrześcijańskiego znaczenia Pisma Starego Testamentu, aby wierni nie trzymali się jedynie dosłownego sensu i nie zaczęli judaizować.

Bibliografia

Źródła

Césaire d'Arles, *Sermons sur l'Écriture (Sermons 81-105)*, vol. 1, Texte critique par G. Morin (CCL). Introduction, traduction et notes par Joël Courreau, Paris 2000 (SCH 447).

Źródła pomocnicze

Cezary z Arles, *Kazania do ludu* (1–80), tłum. S. Ryznar (1–55), J. Pochwat MS (56–80); Wstęp pt. *Św. Cezary z Arles i jego czasy*, J. Pochwat MS, Kraków 2011 (ŻMT 57).

Cezary z Arles, *Homilie do Księgi Rodzaju. Objasnienie Apokalipsy św. Jana*, oprac. A. Żurek, Kraków 2002 (BOK 17).

Cezary z Arles, *Pisma dogmatyczne i egzegetyczne*, przeł. A. Strzelecka, oprac. P. Wygala, Poznań 2004 (POK 29).

Cyprian, Firmin, Wiwencjusz, Messjan, Stefan, *Żywoť Cezarego z Arles*, przeł. A. Strzelecka, oprac. P. Wygralak, Poznań 2008 (POK 32).

Opracowania

Courreau J., *L'exégèse allégorique de saint Césaire d'Arles*, „Bulletin de Littérature Ecclésiastique” 78 (1977), s. 181–206.

Delage M.-J., *Introduction*, w: Césaire d'Arles, *Sermons au peuple*, Paris 1971 (Sch 175).

Dybczyńska J., *Egzegeza alegoryczna w kazaniach Cezarego z Arles jako narzędzie głoszenia słowa Bożego*, Poznań 2009, s. 132–133, 136–138, 140 (TPatr 6).

Felici S., *La catechesi cristologica di S. Cesario d'Arles*, w: *Cristologia e catechesi patristica*, a cura di S. Felici, Roma 1980.

Grzywaczewski J., *Pogłębianie wiedzy religijnej jako obowiązek chrześcijanina według Cezarego z Arles*, RH 44 (1996) nr 3, s. 249–260.

Guriewicz A., *Problemy średniowiecznej kultury ludowej*, tłum. Z. Dobrzyński, Warszawa 1987 (szczególnie rozdz. 1), s. 15–67.

Kołosowski T., *Przepowiadanie wiary w środowisku wiejskim w kazaniach św. Cezarego z Arles*, w: *Ewangelizacja w epoce patrystycznej*, red. F. Drączkowski, J. Pałucki, Lublin 1994, s. 39–60.

Kołosowski T., *Nauka o szatanie, jego oddziaływaniu na ludzi i walce z nim, w kazaniach św. Cezarego z Arles*, w: *Demonologia w nauce Ojców Kościoła*, red. H. Pietras, Kraków 2000 (ŻMT 17).

Kołosowski T., *Sakramenty w nauczniu i praktyce duszpasterskiej biskupa Cezarego z Arles*, „Seminare” 16 (2000), s. 450–457.

Łach S., *Księga Liczb*, Poznań–Warszawa 1970 (Pismo Święte Starego Testamentu, 2).

Origenes, Hieronymus Stridonensis, *Translatio XXXIX Homiliarum*, 0269C [autor 340–420] (PL 26).

Pochwat J., *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, Kraków 2008.

Pochwat J., *Nowotestamentalny wymiar eschatologii. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, w: *Problemy duszpasterskie starożytnego Kościoła*, Lublin 2009.

Pochwat J., *Obraz społeczeństwa Galii pierwszej połowy VI wieku. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, w: *Fructus Spiritus est Caritas*, Księga Jubileuszowa ofiarowana Ks. Prof. F. Drączkowskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, czterdziestopięciolecia święceń kapłańskich i trzydziestopięciolecia pracy naukowej, red. M. Wysocki, Lublin 2011.

Pochwat J., *Św. Cezary z Arles i jego czasy*, w: *Św. Cezary z Arles, Kazania do ludu (1–80)*, tłum. S. Ryznar (1–55), J. Pochwat (56–80), Kraków 2011 (ŻMT 57).

Pochwat J., *Św. Cezary z Arles, jako nauczyciel modlitwy, na podstawie jego „Kazań do ludu”*, w: *Przez Maryję ku Wcielonemu Słowu*, red. J. Kręcińdo, Kraków 2012 (SSt 5).

Pochwat J., *Dzień Pański w nauczaniu św. Cezarego z Arles w świetle studium jego „Kazań do ludu”*, VoxP 33/60 (2013), s. 245–262.

Pochwat J., *Konsekwencje chrztu według św. Cezarego z Arles*, w: *Chrzest w teologicznej refleksji Ojców Kościoła*, Poznań 2016 (TPatr 13).

Rivière J., *La doctrine de la Rédemption chez saint Césaire d'Arles*, BLE 44 (1943), s. 3–20.

Stanula E., *Chrześcijanie do których przemawiał św. Cezary z Arles*, (wstęp), w: *Św. Cezary z Arles, Kazania*, Warszawa 1989, s. 5–15 (PSP 52).

Wygralak P., *Formacja biblijna w duszpasterstwie VI wieku na przykładzie działalności św. Cezarego z Arles*, „Biblia i Ekumenizm” 3 (2006), s. 111–124.

Żurek A., *Formacja intelektualno-ascetyczna duchowieństwa w V-VI wieku w Galii na podstawie pism św. Cezarego z Arles*, *VoxP* 13–15 (1993–1995) nr 24–29, s. 173–180.

Żurek A., *Cezary z Arles*, Kraków 2003.

Żurek A., *Katechumen. Chrześcijanin. Wierny. Przygotowanie do chrztu i chrzest w Kościele starożytnym*, Tarnów 2017, s. 85–113.